

Leena Laine

Pohjoismaiden urheiluhistoriallinen kanssakäyminen syynissä

Oslon Lysebossa kokoontui tammikuussa 2012 pohjoismainen tutkija-seminaari, jossa hahmoteltiin urheiluhistorian ja urheilusosiologian suhdetta ja leikkauspintoja.¹ ”Nordisk seminar” tarkoitti tällä kertaa vajaata 30 tutkijaa Skandinavian maista, joukon jatkeena kuunteluoppilas Suomesta: olin mukana yhtenä pohjoismaisen urheiluhistorian tutkimuksen tilaa koskeneen kiertokyselyn vastaajista. Seminaarin järjesti Kööpenhaminan yliopiston urheiluinstituutti. Tanskalais-norjalainen kulttuurirahasto maksoi viulut ja määräsi kuka polskaan pääsi. Ilmiö on tuttu kautta 2000-luvun: entinen pohjoismaiden välinen urheiluhistoriallinen seminaaritraditio tuntuvat kaventuneen skandinaaviseksi toiminnaksi. Yhteyksiä ja keskusteluja haetaan nyt mieluiten Skandinavian puitteissa. Etäisyys yhteistyön alkuvuosiin 1970-luvulla on pitkä.

Tässä artikkelissa² tarkastelen, miten urheiluhistorian tutkimus asettui Pohjoismaihin ja miten pohjoismainen yhteistyö urheiluhistorian piirissä on kehkeytnyt. Moderni urheilukulttuuri ja yhteiskunta, jossa se muotoutui, rakentuivat olennaisesti kansainväliselle pohjalle ja vuorovaikutukselle. Siten Pohjoismaiden kokonaisuus monitasoisine keskustoineen

ja periferioineen voisi tarjota hedelmällisen näkökulman kansainväliselle tarkastelulle ja vuoropuhelulle. Pohdiskelen alustavasti mitä tavoitteita ja odotuksia yhteistyölle asetettiin ja millaisia tiedollisia, tutkimuksellisia ja teoreettisia seurauksia yhteistyöllä mahdollisesti oli. Syntyikö pohjoismainen näkökulma urheiluhistoriaan – tai onko sellaista? Toisentyyppinen analyysi, pohjoismainen urheiluhistorian historiografia, vaatisi itse tutkimuksen monipuolista lähitarkastelua, mikä ei ole tämän esityksen tavoite.³ Tyydyn tutkailemaan Pohjoismaiden urheiluhistoriallisen tutkimuksen pohjia ja etenemistä paljolti historiikkimaisesti, pohjoismaisten tapaamisten ja arvioiden valossa.

Artikkelini keskiössä ovat Suomi ja pohjoismaiseen yhteistyöhön eniten vaikuttanut Ruotsi. Pohjoismaita tarkastellessa myös lähialueet, kuten Viro, tulisivat kysymykseen yhteistyökumppaneina, mutta yhteis-pohjoismaista kosketusta Baltian maiden kanssa ei ole syntynyt, paria poikkeusta lukuun ottamatta.

Ruotsi oli 1970-luvulla pohjoismaisen tutkimuksen eturintamassa: siellä ilmestyivät ensimmäiset väitöskirjat, perustettiin ensimmäinen urheiluhistoriallinen seura ja pidettiin alan kansainvälinen kongressi. Tanskan ja Norjan urheiluhistorialliset seurat syntyivät seuraavalla vuosikymmenellä Suomen tullessa viimeisenä. Meillä Liikuntatieteellinen Seura (LTS) hoiti urheiluhistoriaa 1990-luvun alkuun saakka. Kun muut kolme pohjoismaata otti kurssikseen yhteiskuntahistoriallisen, instituutio- ja järjestökeskeisen urheiluhistorian, tanskalainen tutkimus, jossa oli alun alkaen mukana vahva sosiologinen ja kulttuurihistoriallinen painotus, valitsi oman, urheilukriittisen ja kulttuuripainotteisen suunnan ja kytki urheilun laajempaan *kroppskultur*-käsitteeseen.

Viro ei ole päässyt mukaan yhteistyöhön pohjoismaiden kanssa, vaikka yrityksiä yhteyden luomiseen on tehty Suomesta käsin. Taustalla ovat olleet Neuvosto-Viron ajalta perityt ennakkoluulot, joita maan itsenäistyminen ei poistanut, sekä pohjoismaisuuden ideologian vaaliminen. Virossa on oma rikas urheiluhistoriallinen toimintaperinne, tieteellisenä toimintana Tarton yliopistossa ja Tarton urheilumuseossa sekä aktiivisena harrastuksena Viron urheiluhistoriallisen seuran piirissä. Seuraavassa huomioin Viron silloin kun yhteyksiä on yritetty luoda.

Liikkeelle lähtö

Urheiluhistorian akateemisen tutkimuksen uusi tuleminen ajoittuu kaikissa Pohjoismaissa 1970-luvulle. Uudella tulemisella tarkoitan sitä, että urheilu historiallisena ilmiönä sinänsä nousi kiinnostavaksi tutkimuskohteeksi akateemisen historian piirissä, ei niinkään yhteydessä liikuntakasvatuksen ja urheilun ammatilliseen koulutukseen tai yliopistotutkijoiden kirjoittamiin järjestöhistorioihin, kuten aiemmin. Ruotsissa ilmestyi 1970-luvulla kolme merkittävää väitöstutkimusta: Jan Lindrothin *Idrottsrörelsens väg till folkerörelse* (1974); Rolf Pålbrantnin tutkimus työväenliikkeestä ja urheilusta (1977) sekä Bode Janzonin väitös valkokaulustyöläisistä, terveydestä ja urheilusta (1978).

Tutkimuksen etenemistä ja pohjoismaista yhteistyötä vauhdittivat merkittävästi ulkoiset kansainväliset toimijat ja yhteydet. Ensimmäinen kansainvälinen urheiluhistorian kongressi pidettiin vuonna 1979 Uppsalassa. HISPAN⁴ alaisuudessa pidetyn tapahtuman järjestäjä oli juuri tätä kongressia silmällä pitäen perustettu Ruotsin urheiluhistoriallinen seura, SVIF (1976).⁵ Sihteerinä ja tieteellisenä moottorina toimi Valtionarkistossa (Riksarkiv) työskennellyt Jan Lindroth, taustavoimana urheiluhistorioitsija tohtori Åke Svahn ja organisaattorina hallintovirkamies Ingvar Rörs, seuran puheenjohtaja. Teemana oli lingiläinen voimistelu, Ruotsin liikuntahistorian maamerkki. Suomesta mukana olivat lehtorit Eija-Leena ja Jukka Wuolio Jyväskylästä ja Eija-Leenan houkuttelemana allekirjoittanut. Kongressin yhteydessä pidettiin myös – sitkeästi sitä vaadittuani – pienimuotoinen, ensimmäinen pohjoismaainen tutkijoiden tutustumispalaveri. Mukana ei ollut vielä monta historioitsijaa, vaan psykologeja, sosiologeja, pedagogeja, sekalaista seurakuntaa parikymmentä henkeä. Palaverissa käytiin läpi tutkimusnäkyymiä ja pidettiin tarpeellisena maiden välistä yhteistyötä, muun muassa tuottamalla yhteispohjoismaainen urheiluhistorian bibliografia.⁶

Ruotsin SVIF sai liikkeelle vuosikirjan jo 1981, ja yhteispohjoismaainen urheilututkimuksen bibliografiakatsaus ilmestyi sen liitteenä kaksi vuotta myöhemmin.⁷ Tanskan urheiluhistoriallinen seura (*Danske Idrætshistoriske forening – Krop og kultur*) syntyi 1984, ja Lindroth kävi todistamassa yhdistyksen syntyä myös Norjaan 1982. Tuolloisia norjalaisaktiiveja olivat psykologian professori Morgan Olsen ja amanuessi, urheiluhistorian opettaja Kristen Mo Oslon urheilukorkeakoulusta.⁸ – Seuran ansio oli, että toi-

nen tuolloinen kansainvälinen urheiluhistorian järjestö, Unescon alainen ICOSH⁹ järjesti seminaarin Osllossa vuonna 1984. Yhden vuosikirjan (1989) julkaistuaan seura nukahti.

Projekti seuran korvikkeena

Suomessa urheiluhistoriaa hoiti LTS vuonna 1976 perustetun ja opetusministeriön rahoittaman tutkimusprojektin puitteissa. Antero Heikkinen on kuvannut projektin syntyä ja samalla liittänyt sen suomalaiseen urheilun historiografiaan.¹⁰ Urheiluhistoriamme humanistisen vaiheen edustajat Viktor Heikel ja Klaus U. Suomela olivat opettaneet, tutkineet ja kirjoittaneet liikuntahistoriaa yliopiston voimistelulaitoksen suojissa. Uudessa liikuntatieteellisessä tiedekunnassa Jyväskylän yliopistossa ei aineeseen ollut enää virkaa, mutta sivutoimisesti tuntiopetusta antoivat ensin Jyväskylän yliopiston historian laitokselta valmistunut Keijo K. Kulha ja hänen jälkeensä lehtori Eija-Leena Wuolio.¹¹

Sekä Heikel että Suomela olivat pitäytyneet historiankirjoituksessaan paljon liikunnan sisäisessä piirissä – kotimaassa ja kansainvälisesti – tarkoituksena osoittaa liikuntakulttuurin merkitys eri yhteiskunnille. Toisen maailmansodan jälkeen tuli tarve kirjoittaa liikunnan ja urheilun historia sisälle yhteiskuntaan, olihan nähty että yhteiskunta saattoi syvästi muokata urheilua ja käyttää sitä hyväkseen, esimerkkinä vaikkapa Saksan, ehkä Japaninkin malli. Pyrkimys syvempään historiatulkintaan näkyi ensin siinä, että urheilujärjestöt alkoivat teettää juhlahistorioitaan ammattitutkijoilla, joista mainittakoon professori Aimo Halila ja tohtori Keijo Kulha.

LTS:n käynnistämän historiaprojektin taustalla oli Heikkisen mukaan Eija-Leena Wuolion aloitteellisuus. Wuolio oli kutsuttu Suomen edustajaksi vuonna 1973 perustetun kansainvälisen urheiluhistorian järjestön, HISPA:n hallitukseen.¹² Tämä järjestö kokosi ne ”läntiset” tutkijat, jotka eivät halunneet enää vaikuttaa 10 vuotta vanhemmassa Unescon alaisessa ICOSH-komiteassa (1967), jossa sosialistisilla mailla oli vankka edustus.¹³ – Kylmän sodan viimeiset viimat olivat tässäkin taustalla. HISPA halusi laajentua Pohjoismaihin ja Wuoliota pyydettiin luomaan työryhmä Suomeen ja Skandinaviaan. Suomen työryhmä syntyi vuonna 1976 Liikuntahistorian projektina.¹⁴ Uppsalan kongressi 1979 oli ollut myös yksi HISPA:n pyr-

kimys laajentaa vaikutusta Pohjoismaihin. Järjestäjäseuran silloinen puheenjohtaja Ingvar Rörs kertoi myöhemmin, että seurassa oli odotettu kansainväliseltä taholta aktiivisuutta erinomaisen kongressin jälkeen, mutta kun mielenkiintoa ei osoitettu, ruotsalainen seura hankkiutui ICOSHin jäseneksi. Rörs valittiin myöhemmin sen puheenjohtajaksi, jota tehtävää hän hoiti näiden kahden järjestön yhdistymiseen asti. Nykyinen ISHPES perustettiin vuonna 1989 näiden kahden järjestön liittymänä.¹⁵

Uuden suomalaisen projektin tarkoitus oli kirjoittaa urheiluhistoria yhteiskuntaan: selittää urheilun asemaa ja muutosta yhteiskunnassa. Projektia suunnitelleessa työryhmässä Wuolio esitteli malliksi Jan Lindrothin mainitun väitöksen, joka aukoi uraa urheilun tutkimukselle osana tuolloin muotiin noussutta kansanliiketutkimusta.¹⁶ Lindroth kutsuttiin myös projektin vuonna 1980 järjestämään ensimmäiseen kansalliseen symposiumiin.

Opetusministeriön rahoittama projekti ja LTS:n sille tarjoamat fasilitetit muodostivat tuolloin Pohjoismaissa ainutlaatuisen tutkimusresurssein. Apurahasta pääsi osalliseksi 1970-luvun lopulta 1980-luvun loppuun vuosittain 2–3 tutkijaa.¹⁷ Hankkeen myötä syntynyt valtakunnallinen urheiluarkisto, yhdistettynä urheilukirjastoon ja -museoon, oli paitsi saavutus sinänsä myös tutkimuksen tukipylväs.¹⁸ Toisaalta iso satsaus arkistoon saattoi vähentää ministeriön halua vakinaistaa itse tutkimusta esimerkiksi virkojen perustamisella. Tässä suhteessa jäimme pysyvästi muita Pohjoismaita huonompaan asemaan.

Projektissa ja sen reunamilla syntyi merkittävää perustutkimusta, josta valtaosa oli järjestöelämään tai instituutioihin kiinnittynyttä.¹⁹ Projekti päättyi vuonna 1992 usean tutkijan yhteistyönä syntyneeseen ”Suomi uskoi urheiluun” -teokseen, joka tarjosi monipuolisen annin urheilu- ja liikuntaelämämme historiasta, tuonaikaisista tutkimustuloksista ja tutkimusorientaatioista. Paras puoli teoksessa on, että se ei kangistunut järjestöhistoriaan, vaan pohti urheilu- ja liikuntakulttuurin ilmiöitä myös yleisemmällä tasolla. Nähdäkseni tämä on erityispiirre verrattuna muiden Pohjoismaiden yleisesityksestä käyviin teoksiin, jotka ovat kaikki keskusorganisaatio- tai instituutiosidonnaisia.

Toinen, tällä kertaa kansainvälinen askel kulttuurihistorian suuntaan oli LTS:n järjestämä kansainvälinen ISHPES-seminaari Turussa vuonna 1992, otsikolla ”Sport and Cultural Minorities”. Teemalla haluttiin selkeästi irrottautua hetkeksi tutkimuksen perinteisestä valtavirrasta.

ISHPESin tuolloinen puheenjohtaja professori Roland Renson (Belgia) kuulutti avauspuheessaan tutkimukselle perinteisen urheiluhistorian ylittävää laajempaa näkemystä: tutkimusta ihmisistä liikkeessä (humans in movement). Tämä seminaari pyrki kohti avarampia tarkastelukulmia ja nosti esille uusien paradigmojen tarpeen ottaessaan esille sellaisia seikkoja kuin leikkimuotojen merkitys tai vähemmistökuulttuurien ruumiinharjoitukset sekä pohtiessaan, kuinka inhimilliset olennot omaksuvat ja luovat oman kehollisen kulttuurinsa. Tällaiselta epistemologiselta pohjalta lähtevä urheiluhistoria ei rajoittuisi ”historiallisesti nuorien urheiluilmiöiden tieteenaloittaiseen tutkimukseen”, vaan siinä avautuva holistinen näkökulma keskittyisi fyysisen kulttuurin, ruumiinharjoitusten, urheilun, tanssin, pelien ja leikkien erityiseen tekstiin, laajemmassa historiallisessa ja sosiokulttuurisessa yhteydessä, ja rakentaisi siltaa menneisyyden ja nykyisyyden välille.²⁰

Kutsuttuina puhujina seminaarissa esitelmöivät – Rensonin lähestymislinjalla – tanskalainen kulttuurihistorioitsija Henning Eichberg, tutkija Ulla Kosonen (Jyväskylän yliopisto) sekä vanhempi lehtori ja teatteritaiteen laitoksen johtaja Louis Azaria Mbughuni Tansaniasta, Dar es Salaamin yliopistosta.²¹ Pohjoismaisessa keskustelussa kulttuurinen näkemys jäi Tanskan ja Suomen erityiseksi juonteeksi.²² Ehkä se lyhyeksi aikaa pehmeni pohjoismaisen paljolti empiiriseen tutkimukseen pohjautuvan urheiluhistorian kasvoja.

Seminaarin jälkeen kaksi entusiastia, Henrik Meinander ja Kenth Sjöblom, ryhtyivät ajamaan pohjoismaisen mallin mukaista seuraa, joka perustettiin syksyllä 1992.²³ Näköalat olivat optimistiset, sillä nuoria tutkijoita kiinnittyi seuraan. Harrastajia saatiin mukaan ja myös kansainväliset suhteet luotua. Seura sai valtionavustusta, perustettiin vuosikirja julkaisufoorumiksi ja aloitettiin kirjoittajakurssitoiminta. Mielissä väikkyi yliopistojen kääntäminen urheiluhistorialle myönteiseksi sekä urheiluyhteisön valistaminen ja seuravaen aktivoiminen kirjoittamaan omaa historiaansa. Metodologisia kiistoja käytiin ja poikkitieteellisyys kukoisti.²⁴

Pohjoismainen verkko kutoutuu

Turun kansainvälistä seminaaria 1992 oli seuraamassa myös joukko pohjoismaisia tutkijoita: kontakteja luoneita yhteispohjoismaisia tapahtumia oli jo järjestetty. Kuten Jan Lindroth huomauttaa, ideat pohjoismaisesta yhteistyöstä kertyivät tavattaessa mainittujen kansainvälisten järjestöjen – ICOSH ja HISPA – seminaarien ja muiden kansainvälisten tapahtumien yhteydessä.²⁵ Historioitsijat koottiin yhteiseen kokoukseen myös vuonna 1982 Helsingissä pidetyn laajan ”Sport and International Understanding” -konferenssin yhteydessä. Edelleen oli tavattu Oslossa vuoden 1984 ISHPES-seminaarissa. Urheiluhistoria ja ruumiinkulttuuri olivat eri muodoissa mukana myös pohjoismaisissa yliopistojen koulutustapaamisissa kuten Pohjoismaisen kesäakatemian seminaareissa 1980-luvulla. Vuonna 1986 pidettiin Antero Heikkisen johdolla Joensuussa opiskelijoille suunnattu Pohjoismainen historian kesäkurssi, jonka teemana oli urheiluliikkeen kehitys.

Liikunnan ja urheilun naistutkijat – historioitsijat kuten Else Trångbæk, Leena Laine, Eva Olofsson ja Gerd von der Lippe – olivat kiinteässä yhteistyössä 1980-luvulta lähtien, hakien pohjoismaisista rahastoista avustusta pohjoismaista naistutkimusprojektia varten (jota avustusta ei saatu) ja pitäen pienimuotoisia seminaareja muun muassa Kööpenhaminassa, Uumajassa ja Altassa.²⁶ Näitä seminaareja vauhditti aktiivinen naistutkimusliike yliopistoissa. Eva Olofssonin pedagogishistoriallinen väitös ruotsalaisesta naisurheilusta, teemoina jalkapallo ja voimistelu, ilmestyi vuonna 1989 Uumajassa.

Vuonna 1988 Henning Eichberg, Ejgil Jespersen ja Ove Korskaard – kaikki tunnettuja tanskalaisia urheiluhistorioitsijoita ja -sosiologeja – kokosivat Gerlevin urheiluopistoon Tanskaan pohjoismaisen tutkijajoukon kulttuurintutkimukseen painottuneeseen seminaariin. Sen teemana oli tänäkin päivänä ajankohtainen ”Nordisk idræt mellem internationalisering och regionalisering”. Kyseessä oli komea avaus koko Pohjolan urheiluun, sillä seminaarissa otettiin esille myös ”reunamaiden”, Gotlannin, Färsaarten, Islannin ja Pohjoiskalotin ja sitä kautta myös saamelaisien ruumiinkulttuuri rintamaiden vaikuttajien, Elli Björksténin, P.H. Lingin, kansanopistojen ideoijan N. Grundtvigin ja tutkimusmatkailija Nansenin rinnalla. – Seminaarin teemaa kannattaisi uusiokäyttää mahdollisissa tulevilla pohjoismaisissa tapaamisissa: tosin nykyisin rajaus

kuuluisi ”mellem globalisering och regionalisering”. Aineisto julkaistiin Eichbergin toimittamana pohjoismaisessa liikuntatieteellisessä aikakauslehdessä.²⁷ Seminaarissa edustivat Suomea sosiologit Arja Laitinen, Pasi Koski ja Jorma Savola sekä historiantutkija Leena Laine.

Suomalaiset olivat myös mukana, kun Tanskan urheiluhistorian seura kutsui koolle seuraavana vuonna ensimmäisen pohjoismaisen urheiluhistorian seminaarin Lysebon kulttuurikeskukseen Holmenkollenille. Osallistujia oli kaikkiaan 28, joista suomalaisia viisi tutkijaa. Teemana oli englantilaisen urheilun läpimurto Pohjoismaissa, jolla nimellä Else Trangbæk toimitti laajan seminaarijulkaisun.²⁸

Jan Lindroth pohti jälkeinpäin seminaarin antia ja temaattista kah-tiajakoa, jossa tanskalaisten valtaosa edusti kulttuurianalyttistä suuntaa muiden osallistujien ollessa järjestö- ja kansanliikeorientoituneita. Lindrothin mielestä tutkimuksen kohteiden hajautuminen oli niin iso, että ”vertailuja” ei voitaisi tehdä ilman ”systemaattista täydentävää tutkimusta”. Sellaisen teemoiksi Lindroth ehdotti urheiluliikkeitä (urheilun kansanliikkeitä), joita oli jo tutkittu kansallisella tasolla. Muita mahdollisia kohteita olisivat voineet olla voimistelun eri muodot, koulujen liikuntakasvatus tai naisurheilu.²⁹

Vastapainona etenkin Ruotsin tutkimuksen raskaalle empiriapainotteisuudelle Henrik Meinander ehdotti empirian rinnalle teoreettisia lähestymistapoja tanskalaiseen tapaan. Tanskalaisille kulttuurintutkijoille hän suositteli arkistoihin jalkautumista.³⁰ Saman ajatuksen ovat monet hiljaa mielessään jakaneet. Yhteisten pohjoismaisten projektien tasolle ei koskaan olla päästy. Harva on halunnut lähteä ruotsalaistyyppiseen empirian kokoamiseen, joka ilman hyvää tutkimuksellista viitekehystä tuskin tuottaisi tulosta. Sen sijaan Lindrothin asettama toivomus tapaamisten jatkosta toteutui. Suomi lupautui järjestämään seuraavan konferenssin, jonka muutti sitten laajemmaksi, edellä kuvatuksi Turun ISHPES-seminaariksi (1992).

Keväällä 1992 oli koolla suppea, jälleen kulttuurihistoriapainotteinen, ruumiinkulttuurisesta kansanperinteestä keskustellut seminaari Reykjavikin Pohjoismaisessa kulttuurikeskuksessa. Sinne oli kutsuttu mukaan, tämän ainoan kerran, myös Islanti, Grönlanti ja Färsaaret.

Toinen ”oikea” pohjoismaisen seminaari pidettiin vasta vuonna 1996 Tukholmassa Bosön urheiluopistossa, jonne kokoonnuttiin ”luomaan

katsaus pohjoismaisen tutkimuksen tilaan”. Siihen mennessä oli ilmentynyt liikuntahistoriaprojektimme kouliman Henrik Meinanderin pohjoismaiden poikakoulujen fyysistä kasvatusta koskeva väitöskirja, ensimmäinen tietyn aiheen kautta Pohjoismaat leikkaava tutkimus, jollaista oli toivottu. Suoranaisesti vertailevana sitäkään ei voida pitää, vaan ote on avarampi. Alulla oli myös uusi tutkimus Göteborgissa jalkapallon tulemisesta Pohjoismaihin, mikä tiesi alkua tulevalle jalkapallotutkimuksen buumille. Lisäksi oli näkyvissä, että vertaileva ja paikallishistoriallinen tutkimus olivat levinneet varovasti Tanskan puolelle ja tanskalaisten kulttuurianalyttinen orientaatio puolestaan hivenen muihin Pohjoismaihin.³¹ Toki järjestö- ja instituutiohistoria tulisi jatkumaan, mutta se sai uusia teoriapainotteisia tasoja, esimerkiksi Suomessa sosiologisen ja paikallishistoriallisen painotuksen myötä.³² Kulttuurianalyttinen traditio jatkoi, samoin sukupuoleen ja urheiluun liittyvä tutkimus.

Ensimmäinen professuuri

Urheiluhistorian akateeminen asema Pohjoismaissa oli 1980-luvun lopulla vielä heiveröinen ja suurin osa tutkimuksesta ja opetuksesta tapahtui historia-aineiden tai liikuntakasvatuksen sivujuonteena. Sikäli Suomen projekti oli ollut uraa uurtava. Urheiluhistorian korottaminen yliopistolliseksi oppiaineeksi erillisen professuurin kautta tulikin herättämään akateemisissa piireissä suurta hämmennystä, kun Ruotsin hallitus selvitystyön jälkeen päätyi esittämään sellaista. Esitys liittyi Ruotsin urheilututkimuksen statuksen nostamiseen perustamalla Tukholmaan alan tutkimuskeskus. Samalla maahan ehdotettiin viittä uutta urheilutieteen professuuria, niistä yhtenä Tukholman yliopistoon liitetty urheiluhistorian virka.

Mietintö, jonka pohjalta esitys tehtiin, oli sisällöltään perusteltu mutta varomattomasti muotoiltuna se antoi aiheen tiedepoliittiseen myrskyyn.³³ Hyökkäyksen aloittajana päivälehdissä oli arvostettu uppsalalaisprofessori Rolf Torstendahl, jonka metodikirja oli ollut jumalansanaa historianopiskelijoille 1970-luvulle asti.³⁴ Hän kyseenalaisti professuurin epäilemällä urheiluhistorian tieteellistä ja yhteiskunnallista merkitystä, alan tutkijoiden kompetenssia ja sen kiinnostavuutta akateemisissa piireissä. Virka myös

veisi varoja tieteellisesti tärkeämmiltä historiaprofessoreilta.³⁵ Vastarinta pohjasi myös pelkoon, että ulkopuoliset tahot (kuten urheiluliike) tulisivat ohjaamaan riippumatonta akateemista tutkimusta samalla kun urheiluliike pyrki legitimoimaan itsensä yhteiskunnallisesti professuurin kautta.

Torstendahl ei ollut liikkeellä yksin. Akateemiset historiapiirit, joita pyydettiin yliopistoittain asiasta lausunnot, pyrkivät jarruttamaan sen toteuttamista.³⁶ Lopulta urheiluhistorian professuuri perustettiin Tukholmaan ja se tuli avoimeksi vuonna 1990. Moninaisten kuohujen jälkeen virkaan nimitettiin vuonna 1992 Jan Lindroth, urheiluliikkeestä kansanliikkeenä jo 1974 väitellyt tohtori, ja näin siis Pohjoismaiden ensimmäinen urheiluhistorian professori.

Nyt Ruotsi oli etummainen urheiluhistoriamaa Pohjoismaissa. Professuuri toi mukanaan kasvavan tohtoriopiskelijoiden joukon myös urheiluhistorian ympärille ja yhteydet urheiluliikkeeseen – yhteen tutkimuksen rahoittajaan – olivat tiiviit. Sisällöllisesti suuntaa-antavaksi tuli kansanliiketutkimus; instituutio- ja järjestöhistoriat, joita Lindroth itse ja monet opiskelijat aikanaan tuottivat. Mukana oli kuitenkin myös tieteenhistoriallista, filosofista ja sukupuolitutkimusta. Yksi tämän joukkueen viimeisiä yhteisponnistuksia oli Ruotsin valtakunnanliiton, Riksidrottsförbundetin 100-vuotishistoria vuonna 2003.

Kansanliikekehitys muuttui naapurissa 2000-luvulla kansankotikehykseksi, joissa kummassakaan ei juuri ole huomioitu kansainvälisiä vaikutuksia. Tutkimus pysytteli umpiruotsalaisessa yhteisössä. Myös Torstendahlin pelkäämää järjestökytkennän vaikutusta on ollut havaittavissa. Historiaa on usein tarkasteltu nykyajan ehdoin, jolloin nykyhetki on kehityksen lakipiste ja urheilun varhaismuodot nähdään nykyisen tason kehittymättöminä esiasteina.

Tukholman yliopistosta tuli pitkäksi aikaa pohjoismaisittain aktiivinen urheiluhistorian keskus, jota tukivat uusi urheilumuseo ja GIH, urheilun korkeakoulu, jonne sijoittui myös tutkijoita. 1990-luvun puolivälissä ei vielä ollut aavistustakaan, että eteläiseen Malmöhön syntyisi uusi, vireä toimijajoukko, joka oli ohittamassa pääkaupungin, varsinkin 2000-luvun alussa, jolloin Lindroth eläköityi ja professuurin jatkuminen oli epävarmaa. Virka sai kuitenkin jatkoa ja siihen nimitettiin P.H. Lingistä vuonna 1999 väitellyt Jens Ljunggren.

Tutkijasilta Baltiaan

Suomi sai vuoden 1992 ISHPES-seminaarin myötä yhteyden Viroon, josta paikalle saapui Enn Mainla, Tarton urheilumuseon pitkäaikainen johtaja. Seuran puheenjohtajana pidin vuosittain luentoja Tarton yliopistossa ja virolaisen sisarjärjestömme seminaareissa. Seuran edustusretkiin osallistui usein myös sihteeri Kenth Sjöblom ja ainakin kerran usean tutkijan ryhmä. Seuran hallitus järjesti kerran myös kehittämisseminaarin Tallinnassa.

Kenth Sjöblom esitti alun perin ajatuksen, että urheiluhistoriallinen seuramme vuorollaan järjestäisi pohjoismaisen seminaarin sijasta pohjoismaisbaltialaisen seminaarin yhteistyössä Viron sisarseuran kanssa. Seminaari pidettiin vuonna 2001 Viron talvikaupungissa, Otepäässä. Ot-sikolla Itämeren alueen urheilukulttuurit (”Sports Cultures in the Baltic Sphere”) pohjoismaista keskustelua laajennettiin yli Itämeren. Vaikka seminaari oli pohjoismaisen rahoituksen turvin osallistujille ilmainen, vastakaiku Pohjoismaissa oli niukka. Ruotsista ja Norjasta oli pari osanottajaa, Tanskasta sentään useampi. Suomesta paikalle matkusti suurin ryhmä, ja myös Viro, Latvia ja Liettua olivat hyvin edustettuina. Pääesitelmät pitivät tunnettu tarttolainen professori Ago Künnap (”Baltofennoskandia-asutuksesta Pohjois-Euroopan alueella) ja Henning Eichberg, joka puhui inuittien vanhoista leikki- ja kilpamuodoista.³⁷

Norja yhdessä Liettuan kanssa otti vastuun seuraavasta pohjoismaisbaltialaisesta seminaarista, mutta siitä ei tullut mitään. Pohjoismaista veljesyhteyttä ei mahdollisesti haluttu häiritä. Ennakkoluulot Baltian maiden urheiluhistorioitsijoita ja -historiaa kohtaan olivat suuret. – Tutustuttaessa Viron uuteen urheilumuseoon ja sen laajoihin tiloihin, muuan tanskalainen ihmetteli, josko maassa riittäisi esineistöä museon täytteeksi.

Seuramme matkat naapuriin tarjosivat kosolti tietoa yhteiskunnan muutoksesta itsenäisessä Virossa. Virolaiset muiden Baltian maiden rinnalla alkoivat tuolloin aktiivisesti osallistua kansainvälisiin foorumeihin. Usea Tarton seminaarissa kuultu virolaisesitelmä koski luonnollisesti itsenäisen Viron urheilua ja Virolle luettavia urheilusaavutuksia neuvostolipun alla. Neuvostoaikana urheilu tarjosi väylän patriotismille ja yhden harvinaisen väylän myös ulkomaille, ”vapaaseen maailmaan”; portit tosin avattiin useimmin Moskovan kautta. Itsenäistyminen toi uusille valtioille kansainvälisen hyväksymisen tasaveroiseksi osapuoleksi – samalla oltiin

kuitenkin omillaan urheiluareenoilla, mikä saattoi jopa pienentää mitalisatoa.

Viron uusi tutkijapolvi, kuten Daimar Lell ja Kalle Voolaid, ovat tuoneet tutkimukseen nuorekkaan lisän. Kiinnostava tutkija on myös Kaarel Antons, joka on alkanut purkaa itsenäistymisen jälkeen luotuja yksinkertaistettuja tulkintoja neuvostoajasta ja siirtymävaiheesta.³⁸ Antons on analysoinut Viron urheilumuseoon tallennettuja urheilijoiden haastatteluja ja lukuisten uusien urheilijaelämäkertojen tulkintoja. Etnologin ote ja narratiivinen metodi ovat tehneet mahdolliseksi löytää yksiselitteisten valta- ja alistustulkintojen rinnalle myös vuoropuhelua ja neuvottelua järjestelmän kanssa. Sorto/alistus-näkökulman rinnalle nousee täten aktiivisen toimijan perspektiivi.

Viron urheiluhistoriallinen seura sai järjestääkseen ISHPESin kansainvälisen seminaarin vuonna 2008, mikä onnistui erinomaisesti.

”Lika barn leka bäst”

Pohjoismaiden tapaamisten tahti muuttui 2000-luvulla ruotsalaisten kollegojen toimesta. Vuonna 1999 järjestettiin Tukholmassa kansallinen urheiluhistorian seminaari. Edellisenä vuonna Lindroth oli kritisoinut samalla vuosikymmenellä perustetun eurooppalaisen urheiluhistorian järjestön, CESHin Kööpenhaminassa pidetyn kongressin antia: suurten kongressien rinnalle oli saatava pienempiä seminaareja, joissa osallistujat esittelevät meneillä olevaa työtään. – Ruotsalaiset olivat jo passivoituneet suhteessa laajempaan kansainväliseen yhteistyöhön.

Tukholman kokoontumisen sponsori oli Centralförening för Idrottens Främjande (CIF), eliittiorganisaatio, joka oli ollut jo Tukholman 1912 olympiakisojen järjestäjänä. Seminaarissa keskityttiin kysymykseen urheilusta pohjoismaiden yhdysrenkaana sekä suhteesta muuhun maailmaan. CIF oli tyytyväinen tuloksiin ja ryhtyi järjestämään seminaarille jatkoa.

Niin syntyi Malmössä joka toinen vuosi pidettyjen symposiumien sarja: 2001, 2003, 2005, 2007 ja 2009. Kaksipäiväisiin seminaareihin – järjestäjänä Malmön urheilumuseo ja rahoittajana CIF – osallistui laajalti ruotsalaisia tutkijoita, ja sinne kutsuttiin osallistujia myös muista Pohjois-

maista. Suomesta kutsun saivat useimmiten ruotsinkieliset tutkijamme; poikkeuksen muodosti vuosi 2005, jolloin kutsun saivat myös Kalle Virtapohja, Vesa Vares ja Leena Laine. Kaksi ensin mainittua ottivat vapauden pitää esitelmänsä englanniksi. Seminaareista ei tiedotettu julkisesti muissa Pohjoismaissa. Kyseessä oli siis suljettu pohjoismainen, oikeammin skandinaavinen seminaarisarja.

Vuonna 2012 seminaari koottiin Tukholmaan, Tukholman olympiakiisojen satavuotisjuhlavuoden kunniaksi, järjestäjinä CIF, GIH (Idrottshögskola) ja Tukholman yliopiston historian laitos. Seminaari oli tällä kertaa avoin ja sai osallistujia kaikista Pohjoismaista ja Saksasta. Suomalainen esitelmöijä oli Erkki Vettenniemi, joka on aktiivinen Malmössä toimitetun verkkolehden avustaja ja nykyisin myös kommentaattori.³⁹

Tapaaminen Lysebossa

Palaan vuoteen 2012, Lysebon kartanoon, historioitsijoiden ja sosiologien tapaamiseen.⁴⁰ Paikalla olleiden sosiologien puheenvuorot olivat kiinnostavia yleensä ja erityisesti niille jotka kipuilevat historian ja sosiologian rajamaastossa kysyen, kuinka valita menet, mihin vetää rajat. Keskustelun avasi tanskalaisen professori Bjarne Ibsenin analyysi pohjoismaisesta urheilusosiologisesta tutkimuksesta, joka hänen mielestään on ollut enemmänkin urheilun yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, kuin varsinaista sosiologiaa. Urheilusosiologiaksi on ymmärretty meillä kaikki urheilun yhteiskuntatieteellinen tutkimus, joka ei ole historiaa. Mukana ovat silloin niin politologia, antropologia kuin kulttuuriteoreettiset ja sosiologiset lähestymistavat. Urheilun yhteiskuntatieteellinen tutkimus alkoi 1970-luvulla ja vakiinnutti asemansa 1980-luvulla. Sen jälkeen tutkijoiden määrä on moninkertaistunut ja tavoitteet ovat vaihtuneet. Ibsenin mukaan osa 1970-luvun tutkimuksesta pyrki ymmärtämään ja määrittelemään urheilua ja sen ilmenemismuotoja teoreettisesti, vähemmän empiriaan nojaten, kun taas osa tutkijoista otti kohteekseen osanoton urheiluun, urheiluliikkeen sosiaalisen kokoonpanon ja ”urheilusysteemin” kuvaamisen. Ominaista oli suhtautua kriittisesti urheilujärjestelmään ja sen tapaan ymmärtää urheilu. Tämän päivän yhteiskuntatieteellinen tutkimus lähtee rajatummista kysymyksistä ja samalla siitä on tullut ”hyödyllisempää” – Ibsenin mukaan myös vähemmän kriittistä.

Norjalainen professori Sigmund Loland pohti urheilun yhteiskunnallisen ja humanistisen tutkimuksen kategorioita, jotka vaativat oman kompetenssinsa. Yhteiskunnan ja urheilun suhteiden tutkimukseen riittää emotieteiden, historian ja sosiologian tutkimuksen hallinta ja kysymyksenasettelut. Sen sijaan tutkittaessa urheilulajien ja/tai harjoitusmuotojen erityislaatua, tarvitaan erityinen urheiluammattillinen kompetenssi.

Ei-urheiluntutkija Lars Bo Kaspersen, tanskalainen historiallissosiologisen analyysin edustaja, väitti että kaikki hyvä historiankirjoitus on historiallissosiologista ja kaikki hyvä sosiologia on historiallista sosiologiaa – siksi näiden tieteenhaarojen tulisi oppia toisiltaan ja pysyä samalla itsenäisinä. Historiallisen sosiologian itsestään selvä vaatimus on ymmärtää diakronisen (historiallisen) ja synkronisen (samanaikaisen) analyysin, retrospektiivisen ja prospektiivisen metodin sekä yleisten ja spesifien käsitteiden välinen jännite.

Professori Henning Eichberg (Tanska) pohti leikin historiografisen ja sosiologisen tutkimuksen eroja. Kun historia hakee muutosta, leikkihistoria paneutuu muun muassa leikin juuriin ja perinteeseen, urheilullistumiseen ja katoamiseen modernissa yhteiskunnassa, leikin pedagogisointiin ja teknologisointiin. Kun sosiologia keskittyy eroihin ja erottautumiseen, leikin sosiologia tutkii leikkitarjoitusten eroja, leikin sukupuolieroja sekä leikkejä ja yhteiskunnallisia liikkeitä. Myös Eichberg tähtäsi historiallis-sosiologiseen ihmistieteeseen, joka tarkastelisi ihmisten käytäntöjä ja niiden ruumiillista perustaa – ruumiinkulttuuria – ja sen muutosta. Tämä toi mieleen kaikuja Roland Rensonin avauspuheesta vuonna 1992 Turussa.

Sovellutuksen historiallissosiologisesta otteesta tarjosi nuori norjalainen tutkija Solveig Traume joka esitteli väitöstutkimustaan Norjan urheiluliiton kehitysaputyöstä Tansaniassa 1980-luvulla: miten avun luonne ymmärrettiin, mitkä olivat motiivit, valtasuhteet, millainen oli vastaanotto? Osa avusta suunnattiin naisille, mikä antaa kulttuurikriittiselle tarkastelulle lisää kysymyksiä. Tällaiset tutkimukset ovat tärkeitä, sillä ne selventävät pohjoismaisen urheilun itseymmärrystä suhteessa globaaliin maailmaan, virallisen retoriikan ulkopuolella.

Emeritusprofessori Jan Lindroth oli jäänyt sairastumisen vuoksi pois, joten hänen katsauksensa pohjoismaiseen urheiluhistoriaan ja sen ongelmiin, kuten nykyaikafetisismiin, ”ei-modernien” metodien kuten lähdekritiikin puutteeseen, humanistisen ulottuvuuden merkityksen ja

pohjoismaisen vertailun vähyteen jäivät paperille. Historiantutkijoiden panos jäi vaisuksi, eivätkä esimerkiksi professorit Else Trangbæk (Tanska), Norjan Matti Goksöyr tai Lindrothin seuraaja Jens Ljunggren osallistuneet esitelmän pitoon.

Mielenkiintoinen oli professori Jörn Hansenin (Tanska) esitelmä urheilun ja terveydenhoidon yhteyksistä ja jaksotuksista Tanskassa 1930-luvulta lähtien. Urheilun tutkiminen suhteessa muihin yhteiskuntailmiöihin – kuten terveyteen – on yhä harvinaista. Hansenin esitelmä toi mieleen Helsingin yliopiston sosiaali- ja taloushistorioitsijoiden vuosien takaisen, akatemian rahoitusta hakeneen tutkimushankkeen terveyden ja urheilun yhteyksistä, joka ei saanut rahoitusta. Sopii ihmetellä miten muuhun historiaan verraten edelleen marginaalinen urheiluhistorian tutkimuksemme pärjää tilyssä ja vaativassa, eikä lainkaan urheilua tutkimusaiheena preferoivassa akatemian rahojen hakumaailmassa, jonne tutkimusrahoitus on nyt sysätty.

Urheiluhistorian tila

Jan Lindrothin Lysebon seminaaria varten kokoama pikakysely eri Pohjoismaiden urheiluhistoriallisen tutkimuksen tuotannosta, resurssista ja hankkeista tuotti (ehkä odotetusti) varsin vähän tuloksia.⁴¹ Lindroth totesikin muistiossaan, että ”tieteellisen urheiluhistoriallisen tutkimuksen” nykytilan ja tähänastisen kehityksen selvittäminen oli odottamattoman vaikeaa muun muassa määrittelyongelmien vuoksi. Jo sellainen peruskäsite kuin urheiluhistoriallinen väitöskirja tuotti rajausongelmia. Entä miten määritellä urheiluhistoriallinen virka eri instituutioissa tai (jo hyvin laajan) tutkimustuotannon painopisteet? Erot ja yhtäläisyydet maiden välillä? Kysymyksiin oli mahdoton kaikilta osin vastata.

Tietyt tärkeät luvut saatiin kuitenkin selville. Pohjoismaissa on tuotettu 1970-luvulta vuoteen 2012 noin 72 urheiluhistorialliseksi katsottavaa väitöskirjaa, joista 25 Ruotsissa, 20 Suomessa, 17 Tanskassa ja 10 Norjassa. Väitöskirjat antavat kuvaa lähinnä urheiluhistoriallisen tutkimuksen ilmaantumisesta yliopistojen liepeille, ei vielä ankkuroitumisesta sinne. Tuotanto jakautui eri kymmenluvuille siten, että 70-luvulla väitöksiä ilmestyi 6, 80-luvulla vain 4 (Suomessa ei yhtään), 90-luvulla 20 ja

2000-luvulla 40. Vauhtiin on päästy kahden viimeisen vuosikymmenen aikana, kun 80-luku ilmentää mielestäni uuden tutkijapolven kasvua ja maaperän valmistelua. Hiljainen tuo vuosikymmen ei ollut, mistä kertoo edellä kuvattu seminaariaktiivisuus. Suomessa väitökset painottuvat 1990- ja 2000-luvuille. Ajattelutavan muutoksesta kertoo, että esimerkiksi meidän 80-luvun historiaprojektimme ei tähdännyt opinnäytteiden, saati väitöskirjojen tekemiseen, joita projektin yhteydessä ei ilmestynyt ainoatakaan.

Sukupuoliero on varsin huomattava: jako mies- ja naisväittelijöiden kesken on Ruotsissa 20–5, Suomessa 18–3. Työn alla hankkeita oli kolmesta viiteen kussakin maassa, kaikkiaan parikymmentä. Naisia tekijöissä on jälleen vähemmistö, arviolta neljäsosa.

Kiinnittyminen yliopistoon virkojen kautta on onnistunut muissa maissa paremmin kuin Suomessa. Tanskassa virkoja on 7 (jakautuneina Kööpenhaminan ja Etelä-Tanskan yliopiston kesken; professuureja on 4). Norjassa virkoja on 4, niistä professuureja 2 sekä yksi ”viidenes”-professori, jotka ovat jakautuneet Oslon ja Telemarkin urheilukorkeakoulujen välillä. Ruotsissa on professori Tukholman yliopistossa ja urheilukorkeakoulussa, GIH:ssa yksi lehtoraatti ja muualla maassa 3 pienempää virkaa, yhteensä 5. Ja Suomessa ei siis ainoatakaan virkaa – joskin Urheilumuseon uusi tutkijanimeke ja liikunnan kasvatustieteiden jaettu yliassistentuuri lienevät rinnastettavissa Ruotsin mainittuihin pienempiin virkoihin.

Vaikeasti laskettavan mutta merkittävän tieteellisen potentiaalın lisän muodostavat kussakin maassa eri tavoin toimentulonsa saavat aktiivisesti tai sivujuonteena urheiluhistoriaa tutkivat, eli se joukko, jonka varassa suomalainen tutkimus on edennyt. Osan tukena on akateeminen yhteisö, osan tukena museot, urheiluhistorialliset seurat ja niiden julkaisemat, tutkijoille julkaisufoorumeina tärkeät vuosikirjat.

Nordisismın suuntaan?

Pohjoismaisella yhteistyöllä on ollut tärkeä merkityksensä tutkimustiedon vaihtamisen ja tutkijakontaktien luomisen sekä tutkijoiden sosiaalisen yhteisöön kuulumisen kannalta. Ei-akateemiseksi tuomittu tutkimusala

on saanut lisäarvoa näiden tapahtumien kautta ja toiminut samalla tutkijoiden itsetunnon kohottajana. Tutkijoiden heikon taloudellisen aseman vuoksi tärkeää on ollut sekin, että seminaareihin osallistuminen on ollut ilmaista silloin kun tapahtumille on saatu rahoitus yhteispohjoismaisista lähteistä. Myös suomalaiset ovat olleet osallisina näistä anneista ja vuorollaan järjestelyissä mukana. Ongelmana suomenkielisille on ollut kielitaidon uupuminen viimeistään tanskan kielen kohdalla. Yhteistyö on kuitenkin toiminut, vaikka seminaarisalissa olisikin ollut vaikeuksia. – Ongelmaa olisi voinut väistää soveltaen esimerkiksi Pohjoismaisten (yleisten) historiakongressien mallia, jossa tekstit julkaistaan etukäteen. Nykyisin uuden tekniikan käyttö helpottaa osallistumista.

Uusi suuntaus on sitten valitettavasti suomenkielisten jättäminen sivuun seminaareista.

Mielestäni uusi linja ei liity ainoastaan osanottajien rajaukseen, vaan tuntuu koskevan myös niin kutsutun pohjoismaisen urheiluhistorian tutkimuksen näkökulmaa: globaalina aikana ollaan luomassa sisäänpäin kääntynyttä, niin sanottua skandinaavista katsetta. Reunamaat jäävät sivuun. Muutoksen taustalla voi olla myös ääneen lausumaton eri maiden, tutkijoiden ja tutkimussuuntien keskinäinen kilpailu, joka on vienyt pohjaa yhteistyön edellytyksenä olevalta avoimuudelta. Nykyisin taistelu resursseista, rahasta ja maineesta ulottuu kaikille tasoille.

Samalla on säilynyt valtavirtatutkimuksen keskittyminen ”kansallisiin” ilmiöihin, millä on sokeuttava vaikutuksensa tutkimustuloksiin ja tulkin-toihin. Kirjoitin vuonna 2006 *Läikunta ja tiede* -lehteen urheiluhistoriallisen bibliografiamme esittelyn yhteyteen jutun ”Ongelmana kansallisen historian harha”⁴² Sen voisi versioida uudelleen otsikolla ”Ongelmana pohjoismaisen urheiluhistorian harha?” Pohjoismaisessakin yhteydessä ”ruotsalainen” samoin kuin ”tanskalainen” ja ”norjalainen urheilu” ovat olleet keskeiset teemat urheiluhistorian tuottamisessa ja ymmärtämisessä. Kriittisen tutkimuksen tulisi ensinnä leikata terävästi auki kansallisen ja pohjoismaisen erityislaatumme myytit ja osoittaa, että suurin piirtein kaikki mallit, ideat ja aatteet ovat tuontitavaraa ja globaalia omaisuutta, osa laajempaan kulttuuriin sidottua käyttäytymistä. Ne ovat vain taitavasti upotettuja kansalliseen, joskus pohjoismaiseen kontekstiin, joten urheilun piirteet näyttävät meille kansallisina tai pohjoismaisina ilmiöinä. Tehtävänä on siis problematisoida ja purkaa ”ruotsalaisuus” ja ”suomalaisuus”.

Läioitellen sanoen: ei kai voi olla niin että pohjoismaisuus aletaan määritellä uudelleen etnisten rajojen mukaan. Silloin looginen ja kelpo skandinaavinen yhteisprojekti olisi ryhtyä kartoittamaan *Norse manien* (muinaispohjolaisten) urheilukulttuuria. Sellaisen sijasta suomalaistutkijat voisivat ryhtyä järjestämään omaa pohjoismaista seminaariaan, pohjoismaisella ja opetusministeriön hyvällä tuella, seminaaria, jossa palattaisiin teoreettisiin keskusteluihin maailman menosta ja urheiluhistoriasta siihen liitettyinä. Nykytilanteessa sellainen puuha vaatii paljon uskoa, toivoa ja rakkautta (urheiluhistoriaan).

Viitteet

- 1 ”Krydsfeltet mellem idrætshistorie og idrætssociologi”, Nordisk seminar på Lysebu, 4–6. januar 2012.
- 2 Artikkel alkusysäys on Suomen urheiluhistoriallisen seuran 20-vuotisseminaarissa 9.11.2012 pitämäni esitelmä.
- 3 Hyvän alkuvaiheiden päivytyksen tarjoaa Henrik Meinander 1990-luvun alun artikkeleissaan *Idrottshistorisk forskning i Norden: traditioner och trender (Historisk Tidskrift för Finland, 1/1991, 83–97)*. Tutkimus on laajentunut huikeasti 20 vuoden aikana.
- 4 HISPAn, *the International Association for the History of Physical Education and Sport*, per. v. 1973.
- 5 Ks. Åke Svahn, *Från Albert Wiberg till SVIF, Idrott, historia och samhälle 1982*, 33–43. Åke Svahn (1898–1984) ideoi ja päätoimitti Ruotsissa 1938–1949 ilmestyneen mittavan, 7-osaisen urheiluosuuskirjan, *Nordisk Familjeboks Sportlexikonin*, jolla oli sivutoimittajat Tanskassa, Suomessa ja Norjassa. Hän oli tehnyt DDR:ssä kaksi väitöskirjaa ja julkaissut historioita.
- 6 Morgan Olsenin palaverista laatima muistio on kirjoittajan hallussa.
- 7 Samnordisk idrottshistorisk bibliografi. Till och med 1982, teoksessa *Idrott, historia och samhälle 1983*, 161–200. Kokoajat: Else Trångbæk (Tanska), Leena Laine (Suomi), Morgan Olsen (Norja) ja Jan Lindroth (Ruotsi).
- 8 Ks. Jan Lindroth, *Idrottshistoriskt genombrott i Norge*, teoksessa *Idrott, historia och samhälle, 1982*, 81–85.
- 9 COSH (*The International Committee for the History of Sport and Physical Education*) perustettiin vuonna 1967 CIEPSin alakoiteaksi (*Comité International d'Education Physique et Sport*, Unesco alainen järjestö). HISPAn syntyi pyrittäessä luomaan ICOSHin Länsi-Euroopan osasto, tulos oli itsenäinen urheiluhistorian organisaatio. Ks. Renson, Roland, *Sport Historians: An Academic Minority?*, teoksessa *On the Fringes of Sport* (toim. Leena Laine), Academia Verlag, St. Augustin 1993, 214–219.
- 10 Antero Heikkinen, Liikuntahistorian tutkimuksen ja opetuksen kaudet Suomessa, teoksessa Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen (toim.), *Kynäniekkoja, kivinyrkköjä ja mäki-matteja. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2003*, Atena, Jyväskylä 2003, 14–36.
- 11 Heikkinen emt.
- 12 Sama.
- 13 Ks. Renson, 1993.
- 14 Heikkinen emt.
- 15 Hallitukseen valittiin Leena Laine, joka kuuluu siihen edelleen; myös Aino Sarje oli mukana kauden 2009–2013.
- 16 Heikkinen, 2003.
- 17 Järjestämällä tutkimustyön apurahapohjalta – ei tutkijan palkkana – ministeriö säästi huomattavasti, tutkijoiden kustannuksella. Taloudellisesti vielä huterammalla pohjalla kerättiin 1990-luvulla Tukholman yliopiston tohtoriopiskelijoiden kaarti.

- 18 Kenth Sjöblom, Idrottsarkivering, *Historisk Tidskrift för Finland* 1/1991, 105–109; Heikkinen, 2003.
- 19 Heikkinen (2003) luettelee projektiin kiinnittyneet ja lähellä syntyneet tutkimukset.
- 20 Renson 1993.
- 21 *On the Fringes of Sport* (toim. Leena Laine), Academia Verlag, St. Augustin 1993.
- 22 Kroppskultur-käsite välittyi Suomeen 1980-luvun alussa Pohjoismaisen kesäakatemian (NSU) kautta, ks. Silvennoinen, Martti, Taakse jääneitä askeleita, teoksessa Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen (toim.), *Selkäpuolelta. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2009*, Minerva, Jyväskylä 2009, 178–180.
- 23 Seuran vaiheista ks. Leena Laine, Kymmenvuotiskatselmus, teoksessa Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen (toim.), *Kynäniekkoja, kivinyrkkejä, mäki-matteja, Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2003*, Atena, Jyväskylä 2003, 37–44.
- 24 Varjo paratiisissa oli pitkäjänteisyyden puute tutkimuksessa ja vuosien myötä kehittyvä varmuus siitä, että edes Jyväskylään ei tultaisi saamaan minkäänlaista virkaa tueksi sivutyönä tai tilapäisprojekteissa tehdylle tutkimukselle. Opetusministeriön taholta oli myös aloitteellisuus tutkimushankkeiden suhteen lopahtanut ensimmäisen projektin myötä.
- 25 Jan Lindroth, Lysebo-seminariet: Startpunkten för återkommande idrottshistoriska forskarmöten i Norden?, *Idrott, historia och samhälle*, 1989, 125–127.
- 26 Altan seminaarin raportti ks. *Nytt om kvinneforskning 4/1989, Kvinner og idrett – forskning, perspektiv og utfordringer*, Norges allmennvitenskapelige forskningsråds Sekretariat for kvinneforskning: Oslo; Uumajan raportti: Olofsson, Eva & Anita Wester-Wedman (toim.), *Kvinnorna och idrotten. Rapport från nordiskt seminarium om kvinnor och idrott i Umeå den 26–28 mars 1990, Jämfo-rapport nr 19, Juni 1990*, Stockholm.
- 27 Ks. *Scandinavian Journal of Sport Sciences, nr 1/ 1989*, Special Issue, (toim. Henning Eichberg), Finnish Society for Sport and Physical Education: Helsinki 1989. Itse seminaarista ks. Leif Yttergren, Konferens om Nordisk idrott i Gerlev den 13–14- oktober 1988, teoksessa *Idrott, historia och samhälle*, 1989, 131–133.
- 28 *Den engelske sportens gennembrud* i Norden, (toim. Else Trangbæk), Dansk Idrætshistorisk forening, København 1989.
- 29 Jan Lindroth, Lysebo-seminariet: Startpunkten för återkommande idrottshistoriska forskarmöten i Norden?, *Idrott, historia och samhälle*, 1989, 125–127.
- 30 Henrik Meinander, Idrottshistorisk forskning i Norden: traditioner och trender, *Historisk Tidskrift för Finland*, 1991/1, 83–97.
- 31 Ks. Torbjörn Andersson, Samnordiskt seminarium på Bosön, *Idrott, historia och samhälle* 1997, 119–121.
- 32 Ks. Heikkinen, 2003. Tätä edustaa Hannu Itkosen väitöskirja *Kenttien kutsu* (1996) ja sitä edeltänyt/seurannut, erityisesti Varkauteen ja itäsuomalaisiin pikkupaikkakuntiin kiinnittynyt sosiologishistoriallinen tutkimus.
- 33 Kiistan uskomattomista vaiheista ks. Leif Yttergren, Idrottens forskning och högre utbildning (SOU 1987:70). En studie av en utrednings väg till verkligheten. Del I *Idrott, Historia och samhälle*, 1988, 149–158, Del II *Idrott, Historia och samhälle*, 1989, 135–139.
- 34 Sama; ks. myös Meinander, 1991.

- 35 Vastaava vähättelevä ja akateemista tiedeviiriä suojeleva ajatustapa oli yleinen myös tuolloin ja myöhemminkin hankkeilla olleiden naistutkimuksen virkojen perustamisen suhteen.
- 36 Yttergren kuten viite 32.
- 37 Ks. Anders Vestergård, Successful first: Finnish.Estonian co-operation paved the way to Nordic- Baltic seminar. Teoksessa *Lajien synty. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001–2002* (toim Heikki Roiko-Jokela ja Esa Sironen), Atena Jyväskylä 2002, 221–227. Esim. viittaukset Paavo Roosin (Viro) ja Aija Ertan (Latvia) esitelmiin.
- 38 Kaarel Antons, Being a Top Athlete in the Estonian Soviet Socialist Republic (1952-1964): A Biographical Viewpoint, teoksessa *Revue d'histoire Nordique/Nordic Historical Review no 13 2011, Sport, Societies and International Relations in the North of Europe* (theme editor: Leena Laine), Jean Monné Université Toulouse II-le Mirail CNRS, 137–153.
- 39 Hans Bollingin antoisan raportin seminaarista voi lukea nettisivulta Idrottsforum.org, päiväys 6.6.2012. Tukholman olympiakisoista ilmestyi 2012 Hans Bollingin ja Leif Yttergrenin toimittama antologia. Lisäksi Jens Lindin tekemä dokumenttielokuva ”*Solskenolympiaden*” sai ensi-illan STV:ssä toukokuussa 2012. Malmön ylläpitämä pohjoimainen, nykyisin jo kansainvälinen verkkosivu: www.idrottsforum.org on vireä ja seuraamisen väärti nettijulkaisu.
- 40 *Krydsfeltet mellem idræts historie og idræts sociologi*”. Nordisk seminar på Lysebu, 4-6. januar 2012.
- 41 ”*Den idrottshistoriska forskningens status i Norden. Några hållpunkter och frågor.*” (J. Lindroth) (Urheiluhistoriallisen tutkimuksen asema Pohjoismaissa. Joitain kiintopisteitä ja kysymyksiä. Muistio, Jan Lindroth, tammikuu 2012). Selvitys nojasi pohjoismaiseen kiertokyselyyn, jonka L. teki joulukuulla, pohjoismaisen seminaarin alla. Aineistoja hankkivat Matti Goksøyr Norjasta, Else Trangbæk Tanskasta, Lindroth itse Ruotsista ja Leena Laine Suomesta.
- 42 Leena Laine, ”Kansallisen historian harha”? *Liikunta ja tiede* 2/2006. Urheiluhistorian keskittymisen kansallisiin kysymyksiin toteaa myös Jan Lindroth artikkelissaan ”Idrottshistorisk forskning – den långa vägen till akademien” (*Svensk idrottsforskning* 1/2010, 26–29). Itsekin kevyiksi tunnustaminaan syinä hän mainitsee ”sen tosiasian, että kunkin maan urheiluelämällä (kuten muillakin yhteiskunnalliskulttuurisilla aiheilla) on ainutlaatuinen (*unik*) historia takanaan”, sekä kielirajoitukset lähteiden suhteen jne. jotka tekevät oman historian helpoimmaksi lähestyä. Näkemättä häneltä jää pääongelma, kansallisesti ”uniikin” historian tulkintojen kapeus ja virheet.